

Dějiny filosofie IV: Novověká filosofie

Daniel Špelda, Katedra filosofie FF MU

Jarní semestr 2021

Seznam témat

I. Bacon

II. Descartes

III. Spinoza

IV. Leibniz

V. Hobbes

VI. Locke

VII. Berkeley

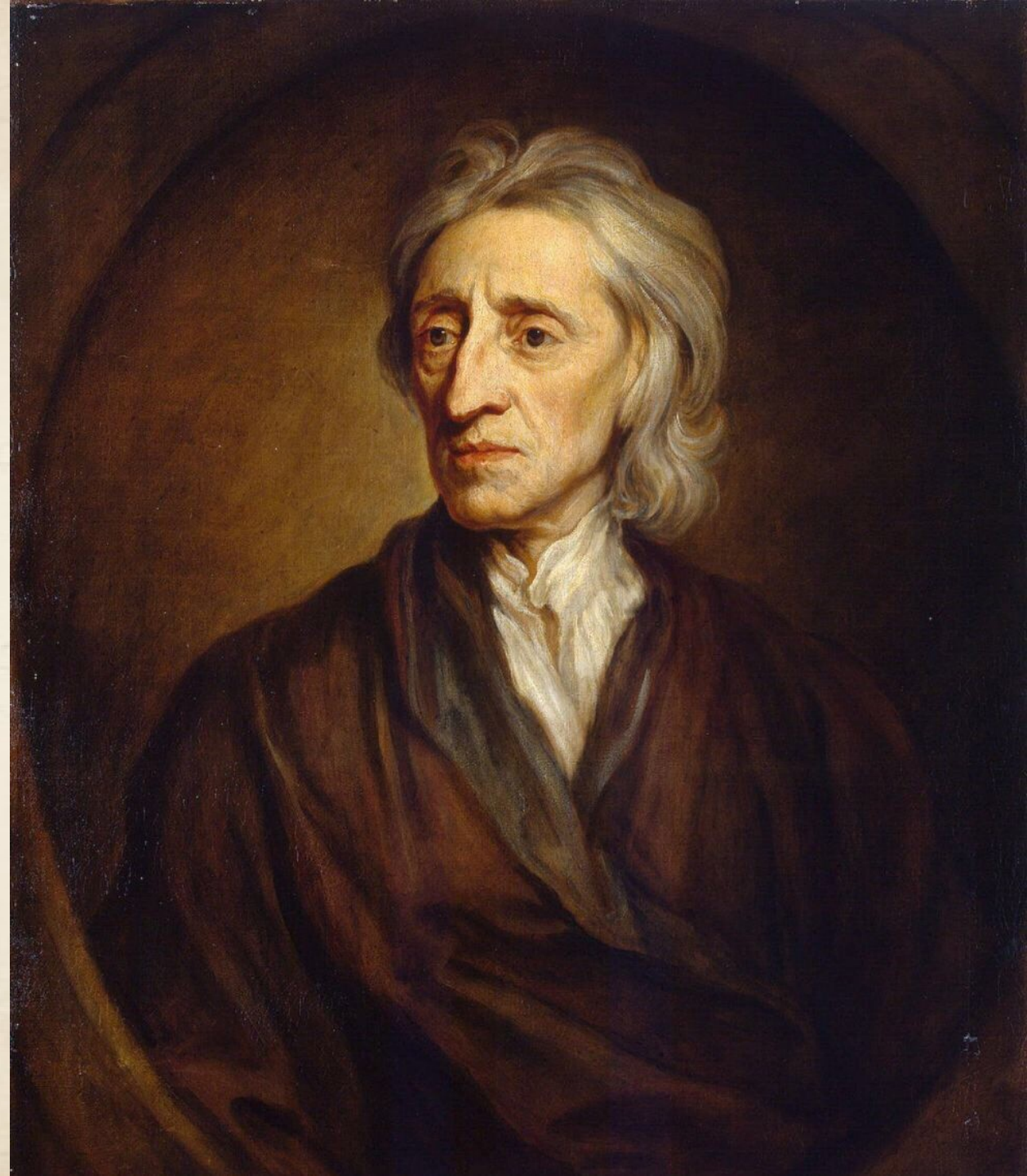
VIII. Hume

VI. John Locke (1632-1704)

Život a dílo

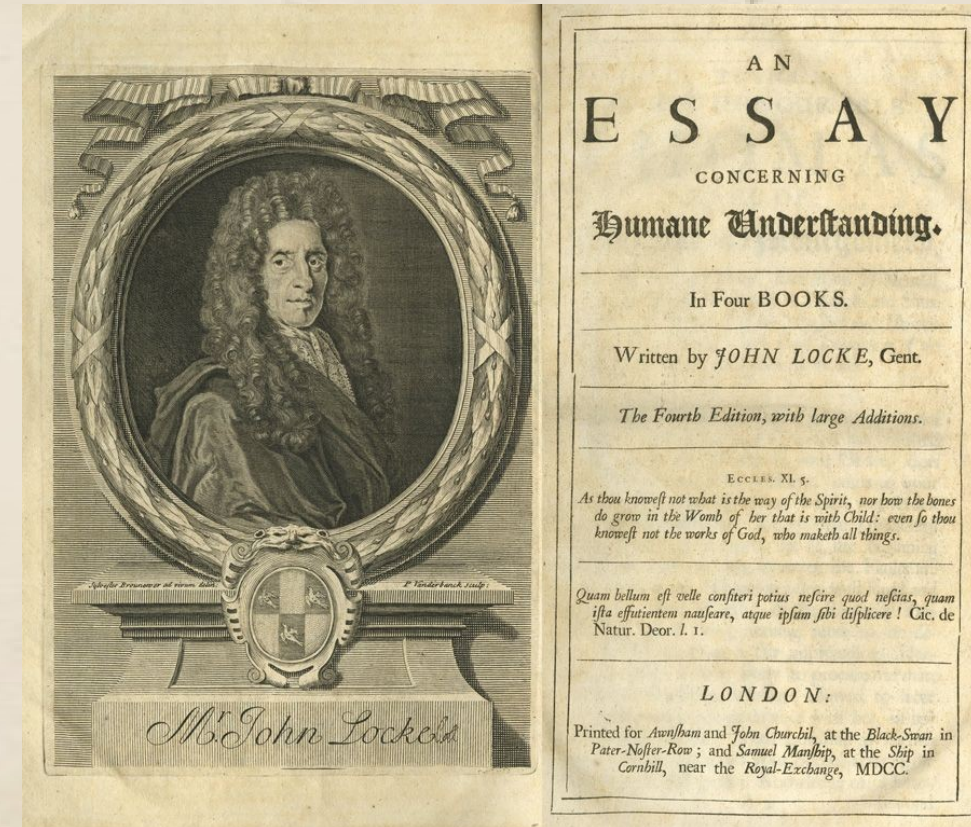
- Lékař a rodinný vychovatel v rodině hraběte Shaftesburyho.
- 1682 – 1688 emigrace v Holandsku.
- Vrátil se do Anglie po tzv. Slavné revoluci z r. 1688.
- Spoluzakladatel Bank of England (1694), obchod s otroky.
- „Otec liberalismu.“
- *An Essay Concerning Human Understanding* (Esej o lidském rozumu, 1690)
- *A Letter Concerning Toleration* (Dopis o toleranci, 1690) a *Two Treatises of Government* (Dvě pojednání o vládě, 1689).
- CZ: *Esej o lidském rozumu* (2006), *Dvě pojednání o vládě* (1954) a odděleně *Druhé pojednání o vládě* (1984)

1. Základy empiristické epistemologie

Východiska *Eseje*

- Cílem *Eseje* je inventarizace lidského poznání – zjistit „původ, jistotu a rozsah lidského vědění.“ (I,1,2)
- Struktura *Eseje*:
  - 1. kniha – Proti vrozeným idejím,
  - 2. kniha – O idejích,
  - 3. kniha – O jazyku,
  - 4. kniha – O rozsahu vědění.
- V první knize Locke kritizuje „innatismus“ – představa o vrozeném poznání.
- Lidská mysl při narození = *white paper, blank slate*.

Nauka o idejích

- ▶ **Idea** = „vše, co je předmětem rozumu, když člověk myslí“ (I,1,8) = jakýkoli obsah vědomí.
- ▶ Dva druhy **zkušenosti**:
  - ▶ Vnější (*sensation*).
  - ▶ Vnitřní (*reflection*): **ideje** naší stavů „vnímání“, „pochybování“, „chtění“.
- ▶ Vnější zkušenost je prvotní: v časovém i epistemologickém ohledu.

Dělení idejí a kvalit

- **Jednoduché** (*simple*) a **složené/složité** (*complex*) ideje.
- Z jednoduchých se pomocí spojování, rozlišování a srovnávání vytvářejí **složité** ideje.
- Celé poznání lze ale vždy redukovat (zpětně převést) na výchozí **jednoduché** ideje.
- **Primární** kvality – skutečně náleží věcem: tuhost, rozlehlost, tvar, pohyb, klid a číslo.
- **Sekundární** kvality: existují pouze ve smyslových orgánech, „*neexistují, když je nevnímáme*“ (II,8,18).
- **Primární** kvality jsou prvotní ve čtyřech smyslech:
  - 1) explanační priorita; 2) kauzální priorita; 3) ontologická priorita; 4) epistemická priorita.
- Popírání kvalitativní různorodosti světa; neschopnost uchopit nekvantitativní přírodní jevy: život- růst, zánik, vývoj atp.

2. Složité ideje a stupně vědění

Složitě ideje

- ▶ Rozum/**mysl** nevytváří jednoduché ideje; je vůči nim zcela receptivní/pasivní.
- ▶ **Mysl** může s výchozím kognitivním materiálem, tj. jednoduchými idejemi, provádět řadu operací jako je spojování, srovnávání, oddělování a abstrahování.
- ▶ Složitě ideje:
- 1) **Mody** – nesamostatně existující jsoucna, jen stavy (předpokládané) **substance**, obměny jednoduchých idejí:
  - ▶ Pro ideu pohybu existují podle Locka **mody** jako je „*klouzat se*“, „*koulet se*“, „*běžet*“, „*skákat*“, „*lézt*“ atp.
  - ▶ **Mody** barev = odstíny; pro mody chuti nemáme jména; mezi mody jednoduchých idejí slasti a strasti patří zase různé vášně, jako je „*láska*“, „*nenávisť*“, „*touha*“ atd.
  - ▶ **Mody** jsou i prostor a čas.

Další druhy složitých idejí

2) Substance - kombinace jednoduchých idejí, které zastupují samostatně existující věci.

- Substance je pro Locka především rozumový konstrukt, který vzniká tehdy, když pravidelně vnímáme určité konstantní spojení několika jednoduchých idejí (tvaru, tíže, barvy atp.)

„...zvykáme si předpokládat nějaký substrát, na němž [jednoduché ideje] spočívají a z něhož pocházejí, a ten tedy nazýváme substance.“ (II,23,1)

- Určité ustálené spojení jednoduchých idejí označujeme jako „*kůň*“ nebo „*dům*“.

3) Vztahy (mezi jednod. i slož. idejemi): např. vztahy mezi lidmi : „*bratr*“, „*syn*“, „*nepřítel*“, „*generál*“, „*soudce*“, „*Evropan*“ atd. (II,25,7) – zejména ovšem: kauzalita a identita

Stupně a druhy poznání

- ▶ IV. kniha: definuje vědění (*knowledge*) jako vnímání „*sepětí a shody nebo neshody a opaku kterýchkoli z našich idejí.*“ (IV,1,2)
- ▶ 3 druhy:
  - 1) Intuitivní: bezprostřední evidence.
  - 2) Důkazné: matematické a logické důkazy.
  - 3) Smyslové: existence vnějších věcí:

„Nikdo nemůže být opravdu tak skeptický, aby byl v nejistotě o existenci věcí, které vidí a cítí...“ (IV,11,3)

Omezenost lidského poznání

- ▶ Omezené schopnosti poznání stanovené Bohem .
- ▶ Bůh ponechal mnohé věci záměrně nejasné, aby „srazil hřebínek naší přílišné sebedůvěře a troufalosti“ (IV,14,2).
- ▶ Uznání naší kognitivní omezenosti = máme jen **ideje**.
  - ▶ Nepoznáme svět tak, jak je o sobě – kognitivní pesimismus.
- ▶ Epistemologická opatrnost fungovala jako obrana proti nárokům náboženských a politických fanatiků, kteří znají „pravdu“.

3. Sociální a politická filosofie

Východiska

- ▶ První pojednání o vládě – polemika s dílem Patriarcha (1680) R. Filmera: obhajoba božské moci krále.
- ▶ Druhé pojednání o vládě – pozitivní teorie státní moci.
- ▶ **Člověk má právo na život, svobodu a majetek = property** („vlastnictví“).
- ▶ Účelem státu je chránit „vlastnictví“.

TWO
TREATISES
OF
Government:
In the former,
The false Principles and Foundation
OF
Sir ROBERT FILMER,
And his FOLLOWERS,
ARE
Detected and Overthrown.
The latter is an
E S S A Y
CONCERNING
The True Original, Extent, and End
OF
Civil - Government.

The Second Edition Corrected.

LONDON, Printed for *Amstam* and *John Churchill* at
the *Black Swan* in *Pater-noster-Row*, 1694.

Přirozený stav

- ▶ **Přirozený stav:** úplná svoboda v nakládání s vlastnictvím.
- ▶ **Přirozený zákon** říká lidem, že „všichni jsou si rovni a nezávislí, nikdo nemá poškozovat druhého v jeho životě, zdraví, svobodě nebo majetku“ (II,6).
- ▶ Problémem je to, že vymáhání přirozeného zákona provádí každý sám → každý je „soudcem ve vlastní věci“ → nakonec: válka všech proti všem jako u Hobbese.

The *State of Nature*; Hobbes and Locke

Thomas Hobbes

- * Humans are guided by **SELF-PRESERVATION!** (not morals)
- * The STATE OF NATURE is a **state of war**.
- * the life of man is “**solitary, poor, nasty, brutish, and short.**”

John Locke

- * Men exist in the STATE OF NATURE in **perfect equality** and **freedom** to do what they want.
- * **NATURAL RIGHTS** and **NATURAL LAW** govern the *State of Nature* (life, liberty, health and property) – *given to them by God*.
- * The state of nature is not necessarily good or bad – it is **CHAOTIC** and **CORRUPTING**, but mostly peaceful.

* The **STATE OF NATURE** is a hypothetical condition that preceded SOCIETY, civil government and structure – think a *deserted ISLAND*...

Obhajování zájmů podnikatelů a měšťanů

- Zdůrazňování nezcizitelnosti majetku

„Země a vše, co je na ní, je dáno lidem společně na udržování a pohodlí jejich existence“ (V,26).

- **Člověk** je vlastníkem sebe sama a svých činů.
- Zdrojem vlastnictví je práce: Prací se z přírody stává lidský majetek (pole, obilí).
- Legitimizace protestantského kapitalismu a kolonialismu: zorání prerie z ní činí osadníkovo pole.
- Locke jako otec liberalismus
- posvátná úcta k soukromému vlastnictví typická anglo-americký svět

Uzavření smlouvy

- Kvůli ochraně „vlastnictví“ lidé uzavřeli **smlouvu** → vznikla občanská společnost, „jejímž hlavním účelem je zachování vlastnictví.“ (VII,85)

Smlouvu uzavírají rovní účastníci, kteří se zbavují přirozené svobody, „aby se připojili a sjednotili ve společenství pro svůj pohodlný, bezpečný a pokojný život vespolek v zajištěném požívání svého vlastnictví a ve větším zabezpečení proti komukoli, kdo k němu nepatří.“ (VIII,95)

- **Stát** se soustředí pouze na zajištění jistoty vlastnictví, ale nepřísluší mu „péče o duši.“

Státní moc „nemůže prostřednictvím veřejného práva předepisovat články víry nebo učení nebo způsoby, jak uctívat Boha.“ (Dopis o toleranci, 47n.)

- Lidé mohou svrhnout stát, pokud neplní svou funkci.
- Revoluci se lze vyhnout dělbou státní moci na moci: **zákonodárná** moc (parlament), **výkonná** (vláda), **federativní** (panovník).